

BİBLİYOGRAFYA :

V. Minorsky, *Materialy dlya izuçeniya persidskoy sektı Lyudi istiny ili Ali-İlahi*, Moskva 1911; a.mlf., "Notes sur la secte des Ahlé-Haqq", *RMM*, sy. 40 (1920), s. 20-97; sy. 41 (1921), s. 205-302; a.mlf., "The Sect of the Ahl-i Hakk", *Iranica: Twenty Articles*, Tahran 1964, s. 306-316 (*İslâm Ansiklopedisi* için tercüme edilen makalenin aslının genişletilmiş şekli olup çok zengin bir bibliyografya ihtiva eder); a.mlf., "Ehl-i Hak", *İA*, IV, 201-207; a.mlf., "Ahl-i Haqq", *EI²* (İng.), I, 260-263; Abbas el-Azzâvî, *el-Kâkâ'ıyye fi't-târîh*, Bağdad 1368; W. Ivanow, *The Truth-Worshippers of Kurdistan*, Bombay 1953; a.mlf., *Contribution scientifique aux études iraniennes*, Paris 1970, s. 159-173, 175-180, 197-230, 279-300; a.mlf., *Cycle des fidèles compagnons à l'époque de Buhlül*, Paris 1974; a.mlf., *La Grande assemblée des Fidèles de Vérité au tribunal sur le mont Zagros en Iran*, Paris 1977; a.mlf., "Le 'Secret indicible' et la 'pierre noire' dans la tradition des Kurdes et des Lurs, Fidèles de Vérité", *JA*, CCL (1962), s. 370-433; A. Gabriel, *Religionsgeographie von Persien*, Viena 1971, s. 125-128; Seyyid M. Ali, *Sersipürdegân: Târîh ve Şerh-i 'Akâ'id-i Dîn ve Âdâb ve Rûsûm-i Ehl-i Haqq*, Tahran 1362 hş.; Hacı Ni'metullah Ceyhûnâbâdî, *Şahnâme-i Haqqikat*, Tahran 1363 hş.; A. Bennigsen — S. E. Wimbush, *Muslims of the Soviet Empire*, Bloomington - Indiana 1986, s. 13, 132; Nüreddin Müderrisî Çehârdîhî, *Haqsâr ve Ehl-i Haqq*, Tahran, ts.; a.mlf., *Esrâr-ı Fırâk-ı Haqsâr, Ehl-i Haqq ve Melek-Ûsî*, Tahran 1369 hş.; J. During, *Musique et mystique*, Paris - Tahran 1989, s. 293-519; M. Moosa, *Extremist Shiites: The Ghulat Sects*, Syracuse - New York 1988, s. 185-254; C. J. Edmonds, "The Beliefs and Practices of the Ahl-i Haqq of Iraq", *Iran*, VII, London 1969, s. 89-101; H. Halm, "Ahl-e Haqq", *Elr.*, I, 635-637; *DMT*, II, 610-614.

HAMİD ALGAR

EHL-İ HAL

(bk. EHLÜ'İ-HAL ve'İ-AKD).

EHL-İ HÂL

(bk. HÂL).

EHL-İ HARP

(bk. HARBİ).

EHL-İ HİBRE

(bk. EHL-İ VUKUF).

EHL-İ HİREF

(Ahl Harf)

Zanaatkârlara, özellikle küçük el sanatlarıyla uğraşan kimselere verilen ad
(bk. ESNAF).

EHL-İ İSBÂT

(Ahl İsbât)

İlâhî sıfatların varlığını kabul eden kelâmcılar için kullanılan bir tabir.

Ehl-i isbât (ehlül'-isbât) tabiri daha çok ilâhî sıfatları ispat eden, yani zâta nisbetini benimseyen kelâmcılar için kullanılır. İlgili kaynaklarda ehl-i isbât yerine müsbite terimi de yer alır. Allah'ın zâtına sıfat nisbet etmeyi benimsemeyenlere de nûfât ve bir anlamıyla muattıla denilmiştir.

Tesbit edilebildiği kadarıyla ehl-i isbât tabirini ilk defa Ebü'l-Hasan el-Eş'arî (ö. 324/935) *Mağâlâtü'l-İslâmiyyîn* adlı eserinde kullanmıştır. Eş'arî, kelâmcıların ilâhî sıfatlar ve fiillerle kulların fiillerine dair görüşlerini aktarırken ehl-i isbât adı altında bir gruptan bahsetmekte ve onlara ait görüşleri anlatmaktadır. Eş'arî'nin Dirâr b. Amr, Yahyâ b. Ebû Kâmil, Ahmed b. Seleme el-Küşânî gibi âlimleri, ilâhî sıfatlarla kaderi ispat eden ve kulların fiillerinin Allah tarafından yaratıldığını söyleyen kelâmcılar grubunda göstermesinden, ayrıca *kesb** konusunda kendisinin de bu grubun görüşünü benimsediğini ifade etmesinden anlaşıldığına göre ehl-i isbât daha çok Ehl-i sünnet âlimlerini veya onlara yakın görüşleri benimseyen kelâmcıları kapsamaktadır. Gerçi Eş'arî, Allah'a nisbet edilen idlâl (saptırma) fiilini O'nun kullarına inkâr etme gücü vermesi, tevfiği ise iman etme kuvveti bahşetmesi şeklinde kabul edenler için de ehl-i isbât tabirini kullanmış ve buna Mu'tezile'nin bir grubunu kapsamına alacak şekilde geniş bir anlam yüklemiştir, fakat yine de Mu'tezile âlimlerini genellikle ehl-i isbâtın dışında tutmuştur. Bu sebeple Eş'arî'nin terminolojisinde ehl-i isbât kavramının daha ziyade Ehl-i sünnet âlimleri için kullanıldığını söylemek mümkündür. Ebü Mansûr el-Mâtürîdî de zâtî ve fiilî sıfatlar konusunu tartışırken ehl-i isbât tabirini Ehl-i sünnet âlimleri için kullanmıştır (*Kitâbü't-Tevhîd*, s. 55). Onun en önemli takipçisi sayılan Ebü'l-Muîn en-Nesefî, "Ehl-i hak" diye adlandırdığı Ehl-i sünnet âlimlerinin ilâhî sıfatlarla ilgili görüşlerini açıklarken ispat kavramını çokça kullanır (meselâ bk. *Tebşiratü'l-edille*, I, 264-267). Bu tabir daha sonra da çeşitli âlimler tarafından benimsenmiştir. Seyfeddin el-Âmidî ve İbn Teymiyye ehl-i

isbât tabirini "ilâhî sıfatları ispat etmeye çalışan Ehl-i sünnet âlimleri" anlamında eserlerinde tekrarlamışlardır. İbn Teymiyye, sıfatlar konusunda Ehl-i sünnet'e aykırı görüşler benimseyen Cehmîyye, Mu'tezile ve felâsifeyi "nûfât" diye adlandırırken ehl-i isbât yerine zaman zaman "müsbite" kelimesini de kullanmıştır. İbn Teymiyye, hem Selefiyye hem de Eş'ariyye kelâmcıları hakkında kullandığı ve naslarla akıl ilkelerine en uygun düşen yolu temsil ettiğini söylediği ehl-i isbâta mensup kişiler arasında Eş'arî, Bâkîllânî, Fahreddin er-Râzî ve ayrıca Ebü Saîd ed-Dârimî, Ebü Ya'lâ el-Ferrâ, İbn Hâmid gibi âlimleri sayar ve Eş'ariyye'yi Selefiyye'den ayırmak için "mütekellimetü ehl-i isbât" ifadesine yer verir. İlâhî sıfatlar ve fiillerin ispatı, kulların fiillerinin yaratılmışlığı, zihni ve hâricî varlıkların mevcudiyeti gibi hususlar İbn Teymiyye'nin ehl-i isbâta nisbet ettiği belli başlı kelâmî görüşlerdir. Sonuç olarak ehl-i isbât tabirinin Sıfâtiyye'nin bir başka adı olduğunu söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Eş'arî, *Mağâlât* (Ritter), s. 668; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 55; Nesefî, *Tebşiratü'l-edille* (nşr. Hüseyin Atay), Ankara 1993, I, 264-267; İbn Teymiyye, *Der'ü te'âruzi'l-'akl ve'n-naql* (nşr. M. Reşâd Sâlim, [Riyad] ts. [Dârü'l-Künûzi'l-'edebiyye]), XI, 194-195; a.mlf., *Minhâcü's-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), [Riyad] 1406/1986, II, 153, 222; III, 224, 235; IV, 109, 128, 136, 181; V, 412; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 145.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

EHL-İ KIBLE

(Ahl Kible)

İnanç esaslarını değişik şekillerde yorumlayan farklı itikadî mezheplere bağlı bütün müslümanları kapsayan bir tabir.

"Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılanlar" anlamındaki ehl-i kible (ehlül'-kible) tamlaması, İslâm literatüründe çeşitli kelâm ekolleri tarafından, kendilerince küfre girmediği kabul edilen ve Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmanın farz olduğuna inanan (veya bunu bilfiil icra eden) değişik mezheplere bağlı bütün müslüman zümreleri ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir. Kur'an ve hadis metinlerinin İslâm âlimlerince farklı şekillerde yorumlanmasının bir sonucu olarak müslümanlar arasında ba-